

Мелодія кави у тональності кардамону

КУПИТИ

Про книгу

Драматична історія забороненого кохання юної дівчини до набагато старшого за неї одруженого польського шляхтича, яка розгортається в атмосфері Львова XIX сторіччя!

Що це — мінлива пристрасть чи справжні почуття? Для неї — це перше кохання, для нього — мабуть, уже й останнє...

Чи отримають закохані шанс змінити власну долю, залишитись разом і чи взагалі можливо побудувати щастя, балансуючи на краю прірви та порушуючи всі можливі заборони?..

Роман, що зігриває душу

Наталія Гурницька
Мелодія кави
у тональності кардамону

Наталія Турницька

МЕЛОДІЯ КАВИ
У ТОНАЛЬНОСТІ
КАРДАМОНУ

Історія забороненого кохання

Роман

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
2019

ISBN 978-617-12-6724-4 (epub)

Жодну з частин даного видання не можна копіювати або відтворювати
в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва

Дизайнер обкладинки Надія Величко

В оформленні обкладинки використано гравюру Кароля Ауера «Львів.
Монастир і костел Бернардинів», 1830—1840

Електронна версія створена за виданням:

Гурницька Н.

Г95 Мелодія кави у тональності кардамону : роман / Наталія
Гурницька ; передм. О. Печорної. — Харків : Книжковий Клуб
«Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. — 400 с. : іл.

ISBN 978-966-14-6302-7 (дод. наклад)

Драматична історія забороненого кохання юної дівчини до набагато старшого за неї одруженого польського шляхтича, яка розгортається в атмосфері Львова ХІХ сторіччя! Що це — мінлива пристрасть чи справжні почуття? Для неї — це перше кохання, для нього — мабуть, уже й останнє... Чи отримають закохані шанс змінити власну долю, залишитись разом і чи взагалі можливо побудувати щастя, балансуючи на краю прірви та порушуючи всі можливі заборони?..

УДК 821.161.2

© DepositPhotos.com / udra, обкладинка, 2013

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2013, 2016, 2018, 2019

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2013

Передмова

Доля чи життя мають особливу властивість. Час від часу вони дарують знакові знайомства. Це може бути незвичайна людина або цікава книжка. У моєму випадку обидва явища об'єдналися, бо спочатку було віртуальне знайомство з пані Наталією Гурницькою, а вже потім із її романом, завдяки якому кілька вечорів набули стійкого присмаку кави та кохання.

«Мелодія кави у тональності кардамону» — книжка з тієї «полички» української літератури, за якою я, певне, встигла скучити. Тривалий час хотілося прочитати щось суто жіноче й суто про кохання, але щоб обов'язково «своє». Саме тому я щиро вдячна долі за, можна вважати, «замовлений» подарунок, оскільки осердя книги — драматична історія кохання одруженого польського шляхтича та значно молодшої доньки греко-католицького священника за часів Австро-Угорської імперії середини XIX століття.

Мабуть, подібні історії траплялись завжди на всіх континентах. Є він, і є вона, а ще — десятки «ні» між ними. Заборонені почуття, здавалось би, приречені з першого погляду й подиху, без найменшого права на існування, проте вистраждані та вкарбовані в серце. Глибоко. Настільки, що глибше — хіба смерть. Невже з отаким коханням може бути просто? Ні. Звідси й сумніви, вагання, удари долі, містичні випадковості й несподівані відкриття. Драматичність сюжету когось захопить у полон, когось примусить здивуватися, мовляв, надто рідко подібне трапляється в реальності, однак будьте певні, що на вас чекає головний подарунок — дотик до таємниці на ім'я Жінка. Адже Наталія Гурницька «малює» душу головної героїні зсередини, малює неквапом, без поспіху, ретельно добираючи кольори та відтінки, аби читач помітив найменші порухи і зрештою відчув її геть усю, красиву і схвильовану: то я на таке здатна?

Спокійна і красива мова. Мелодія слів, справді, подібна до музики: часом меланхолійно-романтична, часом пристрасна до шалу. Як би не кортіло швидше прочитати роман, він все одно «звучав» так, як звучав.

Тому не раджу поспішати, просто насолоджуйтесь, тим паче що на вас чекає ще й подорож у часі. Авторка майстерно описує життя Львова середини ХІХ століття, коли нічого зайвого, а таки відчуваєшся часткою тієї доби з усіма її звичаями та законами.

Якби потрібно було передати сутність цієї книжки в кількох словах, то «Мелодія кави у тональності кардамону» — насамперед подорож до жіночого серця. А серце жінки в найголовнішому стале: воно вміє любити, — і байдуже, яке століття на календарі.

Олена Печорна, письменниця

Присвячується моїй бабці Гелі Ступці, яка була для мене «трохи бабцею, трохи мамою» і не лише виховала у мені любов до мистецтва, книжок і передвоєнного Львова, але й навчила тримати удари долі

Частина перша

Увертюра

1843 рік

Розділ 1

Того року літня погода затрималася надовго, а осінь заступила якось непомітно — саме тоді, коли світ довкола почав міняти зелену барву на жовтогарячу та багряню. Майже й не вловимі зміни, бо мереживо з теплих кольорів листя над головою все ще дарувало приємне розслаблення та затишок, а проміння сонця крізь павутину бабиного літа заколисувало і не дозволяло повірити у наближення холодів. А потім, несподівано швидко, настала справжня осінь. Ранки зробилися прохолодними та вогкими, сонце вже не гріло, а лише мляво протискалося промінням крізь сіре, насуплене небо і так само неохоче розсіювало вранішні тумани. За декілька днів листя з дерев цілком пооблітало, розшарпане вітрами та нічними приморозками, а ще за тиждень лежало під парканами та деревами мокрим побляклим непотребом. З дня на день очікували снігу, але замість нього прийшли холодні, набридливі дощі, а східний вітер приніс за собою таку ж пронизливу сирість і мряку.

Виходити на вулицю зовсім не хотілося, і Анна вирішила зачекати та поки не розшукувати, де кицька заховала своїх новонароджених кошенят. До обіду стане тепліше і, може, хоч трохи розсіється гидотний туман, який зараз густими молочними клубами осідає на землю, чіпляється за траву, заповзає в кожну щілину і робить довколишні предмети невиразними та сірими, ніби відображеними у брудній дощовій баюрі. А ще до того часу повернеться від похресниці тітка Стефа.

Почувши, як у кімнаті заплакав малий, Анна відклала вишивку на стіл. Сьогодні вночі наймолодший із дітей тітки Стефи знов погано спав. Коли вже той його зубчик нарешті проріжеться? Тітці й без його капризувань угору глянути ніколи, а тут нічні концерти сина. Навіть зараз вона насилу викроїла хвилю часу для того, щоб привітати з уродинами похресницю. За малим доручила приглядати їй. А за ним

хіба вгледити? Тільки нещодавно сам навчився сидіти, а вже не залишиш самого ані на мить. І ніби ж спав іще п'ять хвилин тому!

Забігши в кімнату, Анна на порозі призупинилася, оцінила ситуацію й аж тоді, переконавшись, що малий не лише не впав, але й не заподіяв собі жодної іншої шкоди, спокійно підійшла до колиски і витягнула з неї дитину. Не дивно, що прокинувся — мокрий ледь не по саму шию.

Перевдягнувши малого в сухе, вона знову взяла його на руки.

— Ну і чого зайчик плаче? Ти ж уже сухенький. Припини! Прийде твоя мама і подумає, ніби я тут не знати що з тобою роблю. А ми ж не хочемо, щоб вона таке думала? Правда ж? Ти ж чемний хлопчик, а не якийсь дурне немовля.

Для годиться малий іще трохи ображено попхикав, а тоді, ніби й справді вирішивши дослухатися до її слів, затих. Зосереджено глянув перед себе, простягнув руку до її волосся, кілька разів замислено смикнув за пасмо, яке вибилося з коси, і потягнув собі до рота.

Усміхнувшись, Анна обережно розтиснула маленьку долоньку, поцілувала хлопчика в ще прим'яту після сну щічку і спробувала зацікавити яскравою жовтою стрічкою, яка випадково опинилася в неї в кишені фартуха.

Малий разів зо три махнув стрічкою собі перед носом, тоді, так само зосереджено дивлячись Анні в очі, запхав до рота. Критично оцінивши на смак, скривився, проте не виплюнув. Продовжував з відразою жувати і дивився на Анну так, ніби це вона винна у всіх його немовлячих прикрощах.

Розсміявшись, Анна витягнула стрічку малому з рота.

— Ну, і чого ти тягнеш до рота всіляку гидоту? Зараз підемо на кухню і пошукаємо чогось смачнішого. Ти ж хочеш їстоньки? Так? Заодно подивимось, чи не залізли у шкоду твої сестрички та братики.

Почувши, що хтось заходить у кімнату, Анна озирнулася і, побачивши тітку, радісно усміхнулася їй.

— А ми тут щойно встали. Дивіться, який «паскудний» хлопчик. Знов плакати надумав.

Передаючи тітці малого, Анна мимоволі уважніше придивилася до неї і перестала усміхатися. Сьогодні тітка Стефа знову була втомленою і невиспаною. А вона ж іще молода, і навіть була б вродливою, якби не занедбала себе. У неї ще й досі гарні, проте вже трохи припухлі від

постійного недосипання та втоми очі, правильні риси обличчя і гарна, не цілком зіпсута пологами фігура. А ще вона дуже добра і терпляча. Шкода, що вуйко Павло того не цінує, і тітка майже ніколи не виглядає задоволеною життям, радше вже зараз, у свої двадцять вісім років, спрацьованою і нещасною. Воно й не дивно. У них тут великий будинок, власна пекарня, п'ятеро маленьких дітей і надто багато хатньої роботи. Вуйко мав би взяти когось їм на допомогу, але він жаліє грошей на прислугу. Важко таке зрозуміти. Має пекарню та незлий прибуток від неї, а поводить ся так, ніби вони тут заледве кінці з кінцями зводять.

— Ти щось хотіла? — зауваживши, що Анна надто пильно дивиться на неї, тітка теж придивилася до неї уважніше. — Щось сталося?

Непевно повівши плечима і ніби за щось перепрошуючи, Анна усміхнулася.

— Нічого особливого. Просто наша Мурка десь поділась. Від учорашнього ранку дивно поводитися. Так, ніби місце собі шукала і ніяк не могла знайти, а після обіду зникла і навіть їсти вже не прийшла. Сьогодні її теж не було.

Присівши на ліжко, щоб погодувати сина, тітка знов перевела погляд на Анну.

— Думаю, наша Мурка десь уже кошенят привела. Дивна кицька. Ще такої не мали, щоб восени кошенят приводила. Померзнуть вночі.

Глянувши на тітку широко розплющеними очима, Анна стривожилася.

— А якщо забрати їх додому? Хіба ж ми куточка на кухні для них не знайдемо? Не можна залишати їх замерзати... Живі ж створіння. Та й діти тішитимуться. Правда?

Тітка м'яко усміхнулася. Така вже дитина. Завжди намагається пожаліти всіх і все довкола. Як тільки житиме у тому світі сама?.. Геть не пристосована.

— Добре, можеш принести Мурку з кошенятами до кухні. Якось їх потім прилаштуємо. Зараз ні в кого з сусідів кошенят немає. І, знаєш що, пошукай її у старій хаті на горищі. Думаю, десь там серед сіна вона й заховала кошенят. Але пам'ятай, щоб під ногами мені тут не крутилися.

З готовністю кивнувши, Анна глянула на тітку. Не сумнівалася, що та дозволить принести кошенят додому. Вона взагалі дуже добра і гарно до всіх ставиться. Навіть їй, найстаршій із дівчат, жодної важкої роботи ніколи не дає. Лесть не все робить сама. Каже, що Анна ще надто мала для тяжкої праці.

А яка вона мала, якщо незабаром їй виповниться тринадцять років і всі старі сукні вже закороткі, а черевички, привезені ще зі Львова, тиснуть? До Різдва тітка обіцяла пошити їй дві нові сукні, а вчора на Ринковій площі купила черевички на високих підборах. Давно просила саме такі. Набридло, що через маленький зріст усі думають, ніби вона ще дитина. Навіть дівчата-однолітки неохоче приймають її до свого товариства, а що казати про старших дівчат — ті взагалі не мають її за людину і відсилають бавитися з ляльками. Тітка, щоправда, сміється і каже, що нічого поганого в тому нема. Колись потім таке сприйматиметься як перевага. Такою була і їхня з Андрієм покійна мама, теж маленькою на зріст, не виглядала на свій вік, але мала виразні риси обличчя, гарні очі, густе волосся і тоненьку талію.

А ще тітка каже, що Анна подібна на маму і тому теж незабаром стане такою ж вродливою, як мама. Можливо, так колись і буде, але зараз дівчина, хоч убий, не бачила в собі нічого особливого. Маленький ніс, акуратні губи, карі очі, непокірне темно-русьве волосся, яке вона заплітає у дві довгі, важкі коси, і жодного натяку на округлі жіночні форми. А ще ця її невпевненість у собі, безліч страхів, недобрих передчуттів і постійне очікування чогось лихого. Іноді її й саму це лякає. Здається, переживши смерть мами, втратила відчуття захищеності від нещастя і тепер ніяк не може віднайти його в собі.

Анна зайшла на кухню, кинула погляд на малих, які більш-менш спокійно бавилися з покришками на підлозі, й усміхнулася.

— Будете чемними — принесу вам щось цікаве... У руки не дам — відразу попереджаю... Хіба коли трохи підростуть.

Вона накинула на плечі шаль, дістала з-під лави кошик і вийшла у сіни. Тепер — якомога швидше віднайти кошенят, бо до ночі стане зовсім холодно і кошенята позамерзають. А Мурка постійно не грітиме їх теплом власного тіла. Мусить колись відійти і щось поїсти.

Анна з усієї сили штовхнула двері, тоді потягнула засувку до себе та вгору — марно. Та не посунулася ані на дюйм. Застрягла чогось.

Вона ще раз, уже дужче, смикнула за двері. Ні, бракує сили. Потягнула двома руками. Потім ще раз... Урешті засувка з брязкотом відсунулася, спружинила та прищемила Анні мізинець.

— От... зараза! — притулила палець до рота і завмерла, перечікуючи, доки біль притихне, тоді витягнула палець із рота і почала уважно його вивчати. Добре, що хоч кров не тече — не доведеться перев'язувати та відволікатися на таку дурницю.

Анна ще раз, уже уважніше, глянула на руку. А що, власне, тут доброго? Анічогісінько ж. Важкої роботи їй не дають, у пекарні вона не працює, а руки все одно понищені. Великий палець у кількох місцях порізала, долоню попекла, а тепер ще й мізинець прищемила. З такими руками й не підступишся до фортепіано. Пальці втратили потрібну рухливість і не слухатимуться її так, як раніше.

Анна тихенько зітхнула й опустила руку. Колись мама привчила її до щоденної гри на фортепіано, але за рік вона не лише не грала обов'язкові вправи, але й близько не підходила до інструмента. Мами вже рік немає, а в помешканні маминої сестри нема фортепіано. Добре, що вони з братом взагалі мають де мешкати. Після смерті мами не знати де б опинилися, якби не тітка Стефа. З близької родини в них із Андрієм майже нікого не залишилося. Ані дідусів, ані бабусь. Навіть тато помер, коли вона була ще зовсім маленькою. Був священиком в одному з сіл поблизу Львова, проте нічого з того життя Анна не пам'ятала. Не надто чітко пам'ятав тата навіть Андрій. На той час йому виповнилося шість років, і спогади, які залишилися відтоді, були дуже невиразними.

Анна намагалася уявити тата як живу, близьку для себе людину, проте не могла, а тому поступово створила в уяві якийсь ідеальний образ і не змогла наділити його жодною індивідуальною рисою. Батько так і залишився для неї людиною з чужих оповідей. Більше вимріяла його собі, аніж знала, яким він був насправді. Коли батька не стало, мама розпродала з плебанії¹ все, що могла, — реманент, бричку, коней, зайві меблі, а потім продала і ті декілька моргів поля, які їм належали, покинула насиджене місце та перебралася жити до Львова. Пенсія по чоловікові була невеликою, проте дозволяла не лише триматися за межею злиднів, але й винаймати пристойне помешкання. Незабаром по

тому мама отримала свою частку спадку по дідусеві та купила власний будиночок по вулиці Святої Анни². Будинок був доволі маленьким та занедбаним, проте його оточував великий сад і шматок землі під грядки. Улітку та восени в садку визрівали яблука, сливки і грушки, цвіла на кущах рожка, червоніла малина, а гілки кущів вгиналися від агрусу, смородини та порічок. Мама з усього того варила конфітюри, пекла струdlі, рогалики та тістечка, а на зиму запасала власну сушку на узвар. Звичне життя, простий побут і прогнозований завтрашній день — без значних потрясінь, карколомних подій і надзвичайних пригод, проте дуже комфортний та по-домашньому затишний світ. Світ, у якому не лише приємно жити, але який дає відчуття захищеності та впевненості у завтрашньому дні.

Відколи Анна себе пам'ятала — любила бавитися в тому садку. Андрій, щоправда, цілими днями гасав десь із сусідськими хлопцями, а вона залишалася вдома сама, проте ніколи не нудьгувала і не почувалася самотньою. Гойдалася на гойдалці, тягала по руках кошенят, віднаходила серед трав і моху жуків, метеликів та жаб, з квітів і листочків робила ляльок та кумедних тваринок, а з патичків і дощечок — іграшкові меблі для них. У проміжках між усіма цими вкрай поважними справами якимось дивом встигала вибудувати поміж дерев халабуду зі старих накриттів. Сховавшись у такій халабуді, могла годинами читати книжки, малювати у маленькому альбомі з тисненням на палітурці, шити для ляльок сукенки, вигадувати безліч цікавих історій, мріяти, будувати плани на майбутнє, а ввечері мама з подивом віднаходила у її схованці не лише свої баняки, ложки, подушки і тарілки, але й млинок для кави, парасолю, коробку з нитками або й щось зовсім неймовірне — старе забуте залізяччя чи поламані й цілком непридатні для вжитку речі з горища. Навіщо дитині все це на подвір'ї, мама не розуміла, а тому сварила доньку за розгардіяш, який та створювала довкола себе, проте зазвичай Анні все це сходило з рук. За день Андрій виробляв стільки чудасій, що мамі заледве вистачало сили на те, щоб упоратися з ним, а на дрібні збитки доньки у неї не залишалося часу. Мама пришивала відірвані сином у бійках гудзики, зашивала подертий на парканах та деревах одяг, несла лагодити вичовгані на кризі чи понищені десь на Гицлівській³ або й на

Кортумовій⁴ горах черевики і терпляче вислуховувала нарікання сусідів на його вкрай паскудне поведження. Іноді на Андрія скаржилися навіть незнайомі люди. Таке траплялося тоді, коли хлопець не лише робив їм якусь шкоду, але й не встигав вчасно втекти. Мало не щотижня братові добряче перепадало від мами, проте він не робив собі з того великої проблеми і вже по декількох днях більш-менш пристойного поведження брався за старе. Сусіди казали, що то росте не дитина, а розбійник, і з часом настільки звикли до його витівок, що скаржилися на Андрія лише для годиться. Для годиться мама сварила його, а він для годиться виправдовувався перед нею. Обіцяв поводитися чемно, проте виходив надвір і відразу забував про свої обіцянки. На щастя, у душі Андрій не був злою дитиною, а тому мама не втрачала надію на те, що він виправиться.

Коли син трохи підріс, вона відшукала потрібні зв'язки та віддала його на навчання у другу домініканську гімназію. Гімназія вважалася найкращою у Львові, і вже незабаром Андрій почав виправлятися. На серйозні збитки у нього не залишалося часу та сил, а з дрібними мама якось давала собі раду сама. По декількох місяцях навчання він уже навіть у нижній гімназії став доволі здібним гімназистом. Дивлячись на нього, Анна мимоволі дивувалася, як сумлінно ставиться він до своїх обов'язків. Не була певна, що теж зуміла б так добре вчитися. Зрештою, була дівчинкою, а тому, отримавши початкову освіту, сиділа вдома. Багато читала, малювала, вишивала, шила і вчилася у мами вести хатнє господарство.

Найдужче любила, коли мама брала її на прогулянку середмістям. Завжди віднаходила у тих мандрівках щось для себе цікаве. Коли була зовсім маленькою, їй здавалося, ніби поверхові кам'яниці впираються у самісіньке небо, консолі нагадують казкових створінь, а кам'яні леви та статуї на фасадах поводяться, як живі істоти: суворо дивляться на неї згори і, якщо вона чинитиме нечемно, спустяться до неї та сваритимуть за негречну поведінку. Якийсь час насторожено подивлялася на них, проте незабаром переконалася, що вони не рухаються, а лише байдуже споглядають на неї згори, і перестала боятися. Згодом зрозуміла, що ілюзію реального життя створює сонячне проміння, яке щогодини освітлює будинки по-іншому, проте

не розчарувалася, бо нікуди не зникла та особлива краса і загадковість середньовічних будинків Львова. Як гарна музика, кам'яниці львівського середмістя не можуть не подобатися. Дивилася на них старшою і відчувала їх так, ніби вони й справді живі істоти, які не лише мають свою власну долю та життя, але й якимось містичним чином пов'язані з життям та долею людей, котрі в них мешкають.

Ще дужче, аніж прогулянки середмістям, Анна любила парк Герхта⁵. Мама, щоправда, казала, що від часів її дитинства парк дуже занепав, проте дівчинка не надто цим переймалася — любила його таким, яким бачила зараз, і була ще надто далека від того, щоб замислюватись над неминучістю змін. Тоді їй здавалося, що ніщо не може порушити узвичаєний ритм життя. Прокидаючись вранці, вона бачила на стіні, навпроти ліжка, звичні для ока літографії з друкарні Піллерів⁶, на підвіконні — вазони з квітами, біля дзеркала — свою найгарнішу ляльку і тішилася з того, що життя таке прекрасне. Ляльку мама купила їй у крамниці на теперішній площі Фердинанда⁷, і це був чи не найкращий у її житті подарунок. У той день їй виповнилося вісім років, і потай від усіх Анна сподівалася на щось особливе. Наприклад, на велику і дуже гарну ляльку. Саме таку, яку побачила в незнайомій дівчинки на прогулянці в парку Герхта. У тієї, не надто вже й нової ляльки, було біле порцелянове личко, справжнє волосся і розкішна шовкова сукня з мереживом та вишивкою по низу. Відтоді, як Анна побачила цю ляльку вперше, вона користалася з кожної слушної і не надто слушної нагоди для того, щоб нагадати про неї мамі, і, врешті, не витримавши, мама купила їй подібну ляльку на уродини. Анна ще й досі пам'ятала, як тішилася нею тоді. За декілька місяців пошила для ляльки безліч сукенок, накидок та капелюшків. Сама підбирала кольори, нитки та фасони, а в довгі зимові вечори оздобила весь її одяг мереживом, вишивкою та намистом, проте вже незабаром їй почало бракувати часу на все це. Мама вирішила, що донька братиме уроки гри на фортепіано, а тому не лише уважно слідкувала за її успіхами, але й примушувала по декілька годин на добу вправлятися у грі. Спочатку Анні все це не сподобалося, проте з часом вона не лише звикла до уроків, але й, досягнувши помітних результатів, і сама вже намагалася komponувати музичні фрази. А відтоді, як зрозуміла, що їй

це вдається, дедалі сильніше заглиблювалася у світ звуків, почувань та невиразних мрій, ніби поринала у незвідані краї і цілком забувала про реальний час та щоденні клопоти. Буденне життя існувало десь поряд, зовсім близько, на відстані простягнутої руки, проте проходило повз неї, тануло в тумані мрій, анітрохи її саму не зачіпаючи.

Несподівана хвороба мами трохи налякала, проте спочатку видалася такою, що незабаром минеться. По декількох тижнях лікування вона й справді відступила. Життя увійшло у звичну колію, проте незабаром Анна почала помічати, що мама дедалі частіше нездужає. Періоди відносно доброго самопочуття стають коротшими, а погіршення та незрозумілі напади болю частішають і вже не минають так легко, як раніше. Почалося вишукування знаних лікарів та найнадійніших методів лікування. Вдома поселилася постійна тривога та запахло ліками, але мама все одно почувалася погано. Без змін на краще проминула зима, а потім весна та літо. Осінь прийшла не лише з затяжними львівськими дощами, але й зі змінами на гірше. Безнадія заступила місце непевності, а очікуване одужання перетворилося на нездійсненну мету. Заощаджені гроші станули, як сніг весною — без жодного сліду. Все пішло на лікування мами. Поступово вони почали відмовлятися від того, до чого звикли з дитинства, та економили на найнеобхіднішому, проте бажаного покращення не було. А якось вранці мама взагалі не підвелася з ліжка. Анна остаточно закинула музику і книжки. Відтепер увесь свій час присвячувала мамі та хатній роботі. Прала, прасувала, готувала їжу, прибирала у помешканні, доглядала важкохвору. Андрій як міг допомагав їй у тому і вже нікуди, окрім як у гімназію, не ходив. З Жовкви дедалі частіше приїздив чоловік маминої сестри вуйко Павло. Привозив щось із їжі, давав гроші на утримання будинку, на лікування мами і на навчання Андрія, а якось привіз до них старенького лікаря. Той призначив інше лікування, подарував надію, проте його приписи теж не допомогли. З кожним тижнем мама почувалася дедалі гірше, а ще по декількох днях вона майже перестала відповідати на запитання, не захотіла їсти і почала тихо згасати. Тепер Анна не лише сиділа біля хворої не відходячи, але й почала розуміти: все, що у неї залишається, — це ті останні кілька тижнів, коли вона ще може відчувати присутність мами у своєму житті. Що буде потім? Боялася навіть думати про таке. Думки

про майбутнє відсікалися теперішнім болем і безнадією днів та годин згасання життя найріднішої людини.

На Катерини мами не стало, і з її смертю розбився на дрібні скалки звичний світ та уявлення про нього. Залишилося хіба відчуття абсурдності й абсолютної нереальності того, що сталося. Своїм іще дитячим розумом Анна намагалась досягнути цю трагедію, проте не могла. Мама здавалася такою рідною, близькою і одночасно чужою, нерухомою, далекою, зовсім не такою, як при житті. Обрядові клопоти, чорний одяг, знайомі й цілком чужі обличчя довкола, суєта непотрібних справ, слова співчуття і розмови без сенсу. Зі смертю мами світ мав би завалитися чи принаймні похитнутись, а нічого надзвичайного не відбувалося. Жодного відступу від жорстокої і сотні тисяч разів програної та пережитої кимось іншим трагедії. Трагедії дуже банальної, простої, зрозумілої, але такої, в якій ніхто не може щось змінити або виправити.

А потім похорон і повернення в дім, у якому вже нема мами. Є лише відчуття, що вона кудись вийшла, поїхала і незабаром повернеться, прийде, знов буде з ними, а ще розгубленість та нерозуміння того, як їм із братом жити далі. Практичні думки витіснилися болем від втрати рідної людини і здавалися дуже егоїстичними. Спочатку вони з Андрієм навіть поміж себе не обговорювали, як житимуть без опіки та грошей, а потім і не стало потреби це обговорювати. Як умів, вуйко Павло допоміг впоратися з труднощами. Розрахувався з боргами мами, залагодив майнові та побутові проблеми, продав будинок у Львові й допоміг їм із Андрієм переїхати до нього в Жовкву. Він навіть зберіг якусь частину спадку по мамі, проте, коли вони з братом спробували подякувати вуйкові за турботу, той не захотів їх слухати, а раз і назавжди заборонив торкатися цієї теми.

До життя в родині тітки Стефи та вуйка Павла Анна доволі швидко звикла, а до того, що видалося їй новим чи дивним, пристосувалася. Їй тут навіть сподобалося. У них четверо маленьких дітей, а Анна, окрім того, що завжди мріяла мати молодшу сестричку або ж братика, була саме в тому віці, коли дівчатка не лише залюбки бавляться з маленькими дітьми, але й ставляться до них із особливою ніжністю та турботою. А ще у круговерті великої родини та дитячих пустощів власне горе не болить так сильно, як на самоті. Тут інше життя, інакші

надії і простіші сподівання, а все те, до чого вона звикла з дитинства, залишилося в минулому житті. Напевно, вже назавжди.

Анна штовхнула двері, і в обличчя їй сипнув холодними краплями різкий порив вітру. От маєш, — туман розсіявся, а дощ розпочався. Не знати, що гірше.

Вона щільніше загорнулась у шаль і ступила крок уперед. Вітер відразу кинув їй під ноги мокре опале листя, неприємно прорвався крізь одяг до тіла, і Анна мимоволі відступила назад, під дашок, упритул до брами. Тоді провела рукою по волоссю, яке розтріпалося від вітру, накинула на голову шаль і вийшла з-під дашка. Нічого — до старої хати лише декілька кроків. Тут і змокнути серйозно не встигнеш.

Минаючи калюжі, Анна підійшла до хати, навіть почала лізти вгору по драбині, приставленій до зовнішньої стіни будинку, але почула, як хтось під'їхав до сусіднього подвір'я, і завмерла на півдорозі. З брички виходив незнайомий їй чоловік. Цікаво, хто він такий? Хтось із родини сусіда?

Вона повернула голову і придивилася до незнайомця уважніше. Десь вона бачила того пана, але де, коли і за яких обставин, пригадати не могла. Може, ще у Львові?

Намагаючись не втратити незнайомця з поля зору, Анна полізла вгору і спробувала роздивитися його краще, проте ненароком зачепилася спідницею за сучок на драбині й ледь не впала. Намагаючись втримати рівновагу, вхопилася руками за перекладину та випустила з рук кошика. Той гепнувся на поскладені при стіні дрова і перекинув металеву миску, яка на них стояла.

Почувши брязкіт, незнайомий чоловік озирнувся, проте Анна вдала, ніби нічого довкола себе не помічає: швиденько відвернулася і спробувала відчепити спідницю від сучка. Не надто хитро, однак простіше, ніж витріщатися на незнайомого чоловіка. Невідомо, що він за один і навіщо сюди приїхав. Треба розповісти про нього тітці.

Остаточно вирішивши не дивитися на незнайомця, Анна, проте, крізь опущені вії продовжувала потай спостерігати за ним. Виглядає він інакше, ніж вуйко та інші чоловіки з їхньої родини. Можливо, походить зі шляхетного роду або ж провадить інакший спосіб життя.

Вона обережно підвела голову і придивилася до нього уважніше. Нічого особливого у його зовнішності немає. Звичайний собі чоловік. Міцної статури, середнього зросту і навіть уже не молодий. У чорному волоссі доволі помітною є сивина, а на обличчі проступають виразні зморшки.

Здвигнувши плечима, Анна полізла вниз за кошиком, а коли знов підвела голову, той чоловік зайшов у двір, а його кучер зачинив ворота.

[1](#) Плебанія — садиба священика (*Тут і далі приміт. авт.*).

[2](#) Вул. Святої Анни — район церкви Св. Анни. В XIX ст. забудова переважно дерев'яна, мешкали в основному українці.

[3](#) Гицлівська гора — Гора Страчення. Навпроти теперішнього Краківського базару. До середини XIX ст. тут відбувалися страти злочинців. Поряд стояли будинки, де мешкав міський кат, а потім гицлі.

[4](#) Кортумова гора — гора над північними околицями міста (374 м). Спочатку на цій околиці був фільварок із садом та залишки козацьких окопів, а в середині XIX ст. австрійським військом побудовано шанці та стрілецькі фosi. Район вул. Клепарівської і Ветеранів.

[5](#) Парк Герхта — Єзуїтський город (парк ім. І. Франка).

[6](#) Друкарня Піллерів — видавничо-друкарська фірма середини XIX ст. у Львові.

[7](#) Площа Фердинанда — назва з 1843 року. Тепер пл. Адама Міцкевича.

Розділ 2

Адам майже не встиг змокнути. Дощ розпочався нещодавно, а щільний дорожній плащ та відкидний дах на бричці надійно захистили його не лише від поривів пронизливого осіннього вітру, але й від дощу. Добре, що виїхав з мастки ще до світанку — тепер на залагодження справ має цілий день і може детально у всьому розібратися.

Вчора отримав від вуйка Вітольда листа, в якому той повідомив, що прихворів і хоче бачити небожа у Жовкві, що не змінив заповіт, бо інших спадкоємців, окрім дітей сестри, у нього немає. Доволі дивні натяки. Ще просив не надто переживати і не їхати до нього, як на алярм, бо аж так зле йому не є і він цілком дає собі раду сам. Добре знаючи вдачу вуйка, Адам вирішив не відкладати поїздки надовго і наказав челяді збиратися в дорогу негайно. Якщо вуйко Вітольд кличе його до себе та натякає на нездужання, мусило статися щось справді серйозне. Зазвичай він доволі потайний, не любить писати листи й обходиться власними силами. Щось поважне примусило його забути старі звички та взятися за перо.

Вуйко розміняв восьмий десяток, і прожиті роки все відчутніше нагадують про себе. З кожним наступним візитом він виглядає дедалі гірше і вже не справляє враження цілком здорового чоловіка. Посивів, втратив іще кілька зубів, згорбився і при ходінні помітно шаркає ногами. Ціпка до рук не бере — бадьориться, проте важко не зауважити, як втомлюють його довгі прогулянки містом, як неохоче підводиться він на ноги вранці й з яким задоволенням засинає, варто йому лише трохи пригрітися в улюбленому фотелі біля каміна. Давно треба взяти вуйка до себе, проте той ніяк не погоджується на переїзд і щоразу знаходить нові аргументи для того, щоб залишитися у Жовкві. Важко зрозуміти таку впертість. Його дружина померла ще років десять тому, дітей він із нею ніколи не мав, і тепер попереду в нього лише самотня старість. Як залишиш вуйка тут самого?

Адам не лише змалку його любив, але пам'ятав зовсім інакшим — міцним, діяльним, сповненим сил та оптимізму, а тому особливо

гостро відчував, як неухильно швидко забирає все це у нього час та прожиті роки. Хто знає, скільки йому ще відміряно і чи невдовзі не з'явиться у крипті родинної каплиці ще одна домовина. Вуйко Вітольд чи не найстарший у родині, а коли падають останні бастіони, на передовій опиняється наступне покоління, і тоді мимоволі замислюєшся над сенсом власного життя.

Адам швидким кроком підійшов до будинку, зійшов сходинками на ґанок, зайшов у сіни і, минаючи декілька кімнат, які відділяли його від спальні вуйка, відзначив, що ані зовні, ані всередині тут нічого не змінилося. Будинок іще міцний, ґонтовий дах не потребує ремонту, вікна не перекошені, дошки на ґанку не трухляві, навіть стіни нещодавно побілені й ще не встигли пооблуплюватися. Усередині будинок, щоправда, виглядав гірше: на дорогих меблях лежить грубий шар пилу, на різьбленому, чорного дерева столі порозпливалися незрозумілого походження плями, оббивка на дивані та на кріслах вимагає негайного чищення, а з кутів додолу звисають мало не гірлянди павутини. Схоже, що прислуга в будинку геть нічого не робить, а вуйко не помічає, що діється довкола. Прожиті роки ще нікому не додавали сил, енергії та спостережливості.

Адам роззирнувся по помешканню. Навіть зараз його ніхто не зустрів і не провів до кімнати, та й вхідні двері незамкнені. Неприпустимий недогляд. Важко уявити, щоб таке діялося в його власному будинку чи маєтку. Не лише сам любив порядок та лад у побуті, але й доволі жорстко вимагав, щоб його дотримувалися всі інші, і в першу чергу ті, хто мав це за свій безпосередній обов'язок. Виглядає на те, що йому доведеться самому привести до тями всю тутешню прислугу.

Адам скинув із себе мокрий плащ і підійшов до каміна. У помешканні за такої, вже зовсім осінньої погоди надто холодно та вогко, проте нема ані натяку на те, щоб тут розпалювали вогонь. Ще один очевидний недогляд?

Він іще раз роззирнувся довкола. Ніхто з прислуги й досі не почув, що в помешканні хтось чужий. Цікаво, чому вуйко мириться з таким недбальством? Йому самому аж руки сверблять дати прочухана всій прислузі, проте волів спочатку зайти до вуйка і поговорити з ним. У тому, що забере його до себе, тепер не сумнівався. Судячи з усього, той потребує серйозної опіки та підтримки, а в себе вдома він зуміє

створити для вуйка не лише належний комфорт і зручності, але й зробити усе від нього залежне, щоб той не почувався самотнім і на старість років мав гідне життя та родину, яка ним опікуватиметься. Справи в маєтку йдуть як ніколи добре, і можна не переживати, що хтось або щось завадить його планам.

Минуло добрих десять років, як він отримав маєток у спадок, і хоча вклав у нього чимало сил, часу та грошей, проте міг із гордістю визнати, що його зусилля не пропали намарно. Вже три роки видатки у рахунковій книзі є значно меншими, аніж доходи, а господарське життя маєтку досконало налагоджене і до найдрібніших деталей надається до контролю, навіть ґуральні та корчми. Управляючі провадять господарську книгу, він отримує від них детальні звіти та має можливість наглядати за тим, як вони справляються зі своїми обов'язками. А головне — йому вдається вдало провадити оборот готівки та справи оренди, бо, попри очевидні прибутки, є й певні старі зобов'язання, за давнені борги і треба сплачувати відсотки під заставу частини маєтку дружини. Шлюб із нею не приніс значного грошового прибутку, проте дозволив приєднати до маєтку чималий шмат орних земель, лук та пасовищ, а ще дав вигідні зв'язки. Дружина походила зі знаного та давнього роду і мала родину не лише у Львові та Варшаві, але й у Відні. Мав із нею сина і сподівався мати ще спадкоємців, проте дві наступні вагітності завершилися передчасно, а немовлята померли.

Зрештою, поспішати з дітьми нема особливої потреби — син росте міцним та здоровим хлопцем, а дружина на п'ятнадцять років молодша і ще цілком може подарувати йому життєздатну дитину. Тепер, коли мав добрі прибутки та спадкоємця, всі зусилля отримали виразне спрямування у майбутнє, і це не могло не тішити. Коли бачиш результати роботи та маєш надію на продовження в часі, мимоволі починаєш вважати своє життя вдало влаштованим. А спогади? Уже давно волів тримати їх у собі.

Коли Адам зайшов у спальню до вуйка, той іще спав, проте, ніби відчувши присутність у кімнаті когось стороннього, відразу прокинувся і повернув голову до дверей.

— Адаме, ти? — невпевнено вдивляючись у напівтемряву кімнати, запитав він. — Не чекав на тебе сьогодні. Чого так на алярм?

Адам знизав плечима.

— А що мав би робити в маєтку зараз? Маю декілька вільних днів і вирішив провідати вас. До речі, як почуваетесь? Щось болить?

— Як почуваюся? — вуйко Вітольд на секунду прислухався до себе. — Зараз ліпше, а в неділю думав, не доживу до ранку... Тепер знов тільки ноги болять.

Він спробував підвестися, важко оперся рукою на крісло при ліжку, проте, коли Адам нахилився, щоб допомогти, заперечно хитнув головою.

— Облиш. Я посиджу... Ліпше розкажи, як у тебе справи? Як господарка? Як малий?

Вловивши зацікавлення в голосі вуйка, Адам придивився до нього уважніше. Виглядав той непогано. Не схуд, не осунувся, і навіть рум'янець зі щік нікуди не зник. Отже, про серйозну хворобу не йдеться. Вирушаючи в дорогу, підсвідомо боявся побачити на обличчі вуйка загрозливу загостреність рис і воскову прозорість шкіри, проте він був бадьорим, життєрадісним і націленим на життя. Можливо, просто знудився та захотів собі для розваги якогось товариства?

Ледь усміхнувшись, Адам присів на крісло біля вуйка.

— Як малий, питаєте? Нічого, бігає собі. Виріс за літо на півголови, але живе на суцільних збитках. Думаю потроху привчати його до науки і серйозних справ. Вчора він хотів поїхати зі мною. Казав, що скучив за вуйцьом. Може, якось самі його провідаєте. Давно вже не були у нас в маєтку.

— Хіба давно? — вуйко Вітольд якось непевно глянув на небожа. — Минулого літа я чи не зо два місяці у вас гостював.

— Не минулого, а позаминулого. Направду, не розумію, що вас тут тримає. Дім вам тут не завалиться, а в мене зараз таке полювання починається, що гріх пропускати. Пам'ятаєте, як було два роки тому? Ви чи не найбільшого вепра вполювали. Того року теж, між іншим, на таке заповідається... — Адам зробив кількaseкундну паузу і, насолоджуючись очевидним ефектом від своїх слів, додав: — Ви ще не бачили моєї нової арабської кобили, а могли б уже завтра-післязавтра поїхати зі мною і подивитися на неї. Принаймні, сказали б, чи вдале надбання я зробив. То як? Поїдете?

Вуйко усміхнувся. Прекрасно розумів маневри небожа, проте так легко здаватися теж не збирався.

— І що я в тебе робитиму? Вам, молодим, болячками докучатиму? Мого віку товариства там нікого немає.

Тепер уже усміхнувся Адам. Добре знав цю манеру вуйка відмовлятися, примушувати себе просити, а потім неохоче приставати на прохання.

— Чому нікого немає? Наприклад, панство Обертинських зараз у себе в маєтку. Зі старшим Станіславом ви років із сорок як товаришуєте. До речі, йому дуже бракує партнера для гри у твіндек⁸. Я, знаєте, якось більше надаю перевагу преферансу та штосу.

Жвавий блиск і зацікавлення, які Адам вловив у погляді вуйка, примусили потай порадіти своїй перемозі. Навряд чи цього разу той відмовлятиметься від запросин. Спочатку погостює, а тоді й зовсім залишиться.

— Кажеш, запрошуєш мене в гості? — вуйко Вітольд усе ще вдавав, що вагається. — Не хочеться залишати будинок без нагляду, а прислугу тут тримати нема сенсу. Зайві витрати. Як вважаєш?

Адам підвівся з крісла.

— Я б сказав, що таку прислугу взагалі тримати без сенсу. Щось я досі нікого не побачив. Варто перевірити, чим вони тут взагалі займаються.

— Та облиш ти справи, дай ліпше халат, — вуйко спробував відшукати ногами капці при ліжку. — Я довго сплю, і прислуга давно вже до того звикла. Десь усі розійшлися.

— Розійшлися? Може, варто... — Адам хотів сказати, що саме йому хочеться зробити з такою прислугою, проте стримався. — Думаю, таку прислугу треба розрахувати ще до від'їзду. Я домовлюсь, щоб за помешканням приглядали сусіди з будинку навпроти. Це значно економніше.

Вуйко кинув на небожа здивований погляд.

— Знову хочеш мати з ними якісь справи? Не набридло?

Адам знизав плечима.

— Які справи з ними я тепер можу мати? Вони давно чужі мені люди.

⁸ Твіндек — азартна гра в карти, яка вимагає п'яти гравців.

Розділ 3

Повернувшись додому, Анна в супроводі Мурки, яка не відставала від неї ані на крок та віддано заглядала в очі, зайшла до кухні й гордо поставила кошик із кошенятами на лаву.

— Таки знайшла. Подивіться, двоє біленьких із плямками і одне руденьке. Ще й повзати нормально не навчились. Такі гарненькі. Шкода, якби померзли. Таких кошенят у нас будь-хто з радістю візьме. Хіба ні? — вона відгорнула стару ганчірку, що прикривала кошик, і коли діти надто тісно його обступили, застережним жестом зупинила їх. — Тільки щоб по руках мені кошенят поки що не тягали. Хто буде чемним — я сама дам потримати, а хто не слухатиметься, з тим взагалі три дні бавитись не буду. Бракувало, щоб подушили їх. Знаєте, як потім цікаво з ними бавитися.

Підійшовши й собі до кошика, тітка усміхнулася.

— Бачу, що гарні, але віднеси їх кудись на землю. Нехай Мурка заспокоїться — зараз усе мені тут поперевертає. Та й дітям на землі ліпше на них дивитися.

Коли Анна занесла кошик у куток, а Мурка, отримавши назад кошенят, трохи заспокоїлася, тітка налила у горнятко гарячого молока і простягнула його Анні.

— Змерзла на вулиці? Хочеш зігрітись?

Скривившись, та з відразою глянула на горнятко, яке простягнула їй тітка. Щоб вона добровільно пила таку гидоту? Та нізащо. Змалку не любила молока, а гарячого й поготів.

— Дякую. Не треба. Я зараз сама зігріюсь.

Вона підійшла до пічки, притулилася плечима до теплих кахлів і почала дивитися на те, як тітка ріже та акуратно розкладає на великому мальованому тарелі хліб.

— Знаєте, а я щойно бачила біля будинку пана Вітольда якогось чоловіка. Звідкись його знаю, а звідки — пригадати не можу. Не знаєте, хто до нього приїхав?

Облишивши різати хліб, тітка підвела голову й уважно глянула на Анну.

— Чому ж не знаю? Щойно теж бачила його з вікна. Це пан Адам, небіж нашого сусіда. А чому ти питаєш про нього?

Анна якось непевно повела плечима і замислено усміхнулася.

— Просто я його звідкись знаю. Здається, навіть бачила декілька разів.

— Бачила? Навряд чи. У той час, коли він був ближчим до нашої родини, ти була зовсім маленькою і не могла його запам'ятати, а потім він уже мав своє, цілком осібне від нашого життя... То взагалі дуже заплутана історія. Років дванадцять тому Адам був одружений на Дарі... Ну, знаєш, вона ще наша з твоєю мамою далека родичка... Так от, їхній шлюб не тривав і року. Вже від початку все у них складалось не так, як мало б складатися. Отримали різне виховання, сповідали різну віру, не пасували одне одному за походженням, вихованням, статками. Батьки категорично заборонили їй бачитися з ним. Родина Адама й взагалі слухати не хотіла про таку невістку, але він затявся і таки домігся свого. У тридцять першій році взяв із Дарою шлюб... Власне, бо мусив узяти... — зрозумівши, що ляпнула зайве, тітка затнулася і непевнено глянула на Анну. — Але менше з тим... Тобі того не треба знати.

Підійшовши до креденса⁹, вона мовчки витягнула з шухляди ложки та виделки, поклала їх на стіл і так само мовчки заходилася змітати крихти хліба собі в долоню.

— Дара була моєю колежанкою. Не надто близькою, але я знала, що вони з Адамом вподобали одне одного. На той час він закінчив університетські студії, зробив докторат, але ще не мав ані тієї репутації, ні статків, які має зараз. Мав добрі зв'язки, але родина, знаючи про його намір взяти шлюб із міщанкою, зареклася йому допомагати. Він навіть мусив полишити дім батьків і винаймав помешкання десь у передмісті Львова. Не відрікся від нього хіба наш сусід вуйко Вітольд, але поселитись у нього Адам теж не зміг — аж такої великої підтримки він від нього не мав... Але менше з тим. Нічим добрим усе те не завершилося.

Анна благально звела на тітку очі. Не розуміла, що з нею таке, проте розповідь тітки дедалі дужче її непокоїла. Навіть про кошенят забулося. Здається, мусить почути цю розповідь до кінця. Чому мусить — не розуміла, але знала, що обов'язково мусить.

— Але що сталося потім? Якийсь нещасний випадок?

Тітка невпевнено глянула на небогу.

— Навіть не знаю, чи можна назвати це нещасним випадком. У тридцять першій році багато людей померло від холери. І не лише у Львові... Дара теж захворіла, але вже тоді, коли та напасть почала відступати. Адам якраз поїхав до Кракова і нічого не знав про її хворобу, а вона ще й при надії була. Десь на Покрови народити мала, але захворіла і не розродилась... Так її з дитиною й поховали в одній домовині... Коли Адам повернувся, він ледь не збожеволів... Любив її дуже сильно... Боялись — щось собі зробить.

Вона глянула на Анну, котра дивилася на неї широко розплющеними очима, в яких стояли сльози, й обірвала себе на півслові.

— Ще бракувало, щоб ти переймалася історіями десятилітньої давності. Дару все одно не піднімеш, а Адам давно одружився вдруге. Взяв жінку зі шляхетної родини, має з нею маєток десь біля Сокаля¹⁰, повернув собі прихильність родини, розбагатів. Куховарка нашого сусіда казала, що у нього там уже й спадкоємець є.

Впіймавши погляд тітки, Анна опустила очі. Відчувала, що їй хочеться розплакатись, і не хотіла, щоб та це побачила. Останнім часом взагалі стала якоюсь нестриманою, неспокійною, могла розплакатися без причини, невідомо що наговорити, а потім жалкувати за тим.

— А я й не думала перейматися. Хіба в мене інших справ нема?

Вона спробувала ще щось сказати, але передумала. І справді, що там уявляти? Усе в минулому... Ще й у чужому минулому.

За обідом Анна була неуважною, незібраною і навіть примудрилася порозливати по столі каву. Правду казала тітка — не варто брати близько до серця те, що тебе не стосується. Для неї той пан — чужа людина. Тільки й припущення, що вона десь його бачила.

За декілька годин Анна почала приходити до тями і майже забула про зустріч із небожем пана Вітольда, проте коли той раптом сам прийшов

до них додому, вона знов відчула якесь дивне занепокоєння. Щось їй конче треба пригадати. Але що? Не розуміла, що саме, але інтуїтивно знала — це пов'язано саме з цим чоловіком.

Невпевнено глянувши на нього, Анна привіталась і знов мимоволі подивувалася з того, що цілком чітко пам'ятала його обличчя. Аж дивно, бо жодних інших згадок не залишилося. Цікаво, що той пан робить у них вдома?

За якийсь час вона тихенько прошмигнула у сусідню кімнату, присіла на стільчик і взяла до рук вишивку. Розгорнувши тканину, спробувала зорієнтуватися в тому, яку частину візерунка вишила вранці, а яку ще залишилося вишити зараз. Здається, треба порахувати нитки, щоб не втратити симетрію візерунка.

Зробивши декілька стібків, Анна обережно глянула на гостя, який розмовляв із вуйком Павлом у суміжній кімнаті, і ледь нахилилася вперед. Тепер могла роздивитися його трохи краще. Мав зморшки на чолі та на перенісці, сітку зморшок довкола темних очей, помітну сивину в чорному волоссі, а ще погляд людини, яка не лише добре розуміє, чого хоче, але й давно це має. Цікаво, скільки йому років? Сорок? Сорок п'ять? Може, більше? Вона знов крадькома глянула на нього. Ні, певно, не більше. Має міцну поставу, впевнені рухи і молоді очі. Цікаво, скільки років йому було тоді, коли він одружився з Дарою? Теж, певно, немолодим був. Аж не віриться, що цю трагічну історію тітка розповідала саме про цього пана.

Не наважуючись надто довго розглядати незнайомця, Анна сіла рівніше і зосередилася на вишивці. Час від часу продовжувала кидати на гостя погляд з-під опущених вій і мимоволі аналізувала те, що бачила. Впевнені рухи, скупа жестикуляція, виважена манера провадити розмову. Справляє враження людини, яка контролює все та всіх. Поважний, певний власної сили чоловік. Невже він міг заради кохання злегковажити становищем, маєтками та прихильністю родини?

Вона уважніше придивилася до нього і раптом відчула якесь нічим не вмотивоване бажання втекти з кімнати. Аж дивно. Той пан навіть не дивиться в її бік. Поводиться стримано, розважно, навіть дещо відсторонено. Так, ніби випадково потрапив сюди з якогось інакшого світу і сам добре це розуміє.

Мимоволі задивившись на нього, Анна вколола собі пальця і, зніяковівши, відразу опустила очі. Які дивні фантазії лізуть їй у голову. Занадто перейнялася розповіддю тітки. Дурниці якісь. Чим там той пан не такий, як усі? Ані в його зовнішності, ані в поведінці нема чогось надзвичайного. Звичайний собі чоловік.

Вона мимоволі перевела погляд на його руки. Витончена форма кисті, сильні, довгі пальці. Здається, коло його інтересів десь дуже далеко поза межами важкої фізичної праці.

Анна ще раз спідлоба глянула на нього. Він навіть не є гарним. Хіба риси обличчя має інтелігентні й погляд вдумливий, заглиблений у себе, а ще у нього приємний голос із характерними низькими модуляціями та цікавою вимовою. Десь вона чула той голос, десь бачила той погляд. Але де? Коли? Здається, не дуже давно.

Вона спробувала повернутися до вишивки. Марно. Не могла зосередитися на роботі й врешті цілком заплутала нитку та помилилася в рахунку. Облишивши вишивку, зосередилася на голосі того чоловіка. Де і коли вона почула його вперше? Невже не пригадає?

Заплющивши очі, Анна спробувала відволіктися від усього іншого і вслухалася в мелодику голосу. Спокійна манера розмови, приємна інтонація, ледь приглушений тембр, щось особливе у вимові окремих слів. Зараз була зовсім близько до того, щоб пригадати, де чула той голос. Ще мить, іще декілька слів — і вона згадає. Голос, як забута мелодія, виринав із пам'яті, відкликався у серці, проте не вкладався у чітку картинку з минулого. Та що за напасть така? Годі пригадати. Яка ж у неї в біса музична пам'ять? Геть усе втратила, навіть слух.

Розсердившись на себе, Анна міцно стиснула губи і примусила себе зосередитися на голосі. Чомусь він пригадувався їй разом із інтонаціями та мелодикою голосу мами. Цікаво, чому? Очевидно, була якась розмова між цим чоловіком та її мамою. Але де, коли і за яких обставин? Здається, зовсім нещодавно, може, років три-чотири тому. А ще з ними був Андрій.

Осяяння згадки примусило Анну розплющити очі. Вони з мамою та братом ходили до того пана тоді, коли мама вирішила віддати Андрія на навчання у домініканську гімназію, і саме той пан допоміг їм своїми зв'язками. Звичайне, буденне пояснення того, що видавалося таємничим.

Невдало взявши до рук голку, Анна знову вколола собі пальця. От незграба. Цікаво, чому вона почувається розчарованою через те, що отримала таку просту відповідь на своє запитання? Дивно.

Вона ще раз потай глянула на Адама. Ні, тут мусить бути ще щось. Щось таке, що її непокоїть та не дозволяє зосередитися на чомусь іншому. Але що?

Зауваживши, що в салон із тацею, на якій парує кавник, стоять порцелянові філіжанки, цукерничка та збаночок зі сметанкою, зайшла тітка, Анна підвелася зі стільчика і непомітно відступила до стіни. Бракує, щоб її застали за підслуховуванням чужих розмов.

Вона обережно визирнула з-за дверей. Тітка поставила на стіл тацю з кавою і заходилася розставляти філіжанки. Зникнути б звідси непомітно. Але як?

Анна легенько торкнулась одвірка і якомога тихіше ступила крок уперед.

— А ти що тут робиш? — тітка підвела голову і здивовано глянула на неї. — Я тебе всюди шукаю.

Кинувши на неї розгублений погляд, Анна потупила очі.

— Я щойно сюди зайшла... Направду щойно... Я вже виходжу.

Намагаючись не привертати до себе увагу, вона вийшла з кімнати, проте майже відразу зіштовхнулася з братом, який повертався знадвору і виглядав не надто заклопотаним.

— Ти бачив, хто до нас там прийшов? Знаєш того пана? Бачив його раніше?

Не відразу зрозумівши, про кого запитує сестра, Андрій зазирнув поверх її голови до кімнати.

— Звичайно ж, бачив. Це пан Адам... Ти його не знаєш, але я піду привітаюся з ним.

— Ні... Зачекай... — схопивши брата за рукав сюртука, Анна потягнула його за собою у сіни. — Ще встигнеш... Мені здається, я теж десь бачила того пана, а де — не пригадаю. Не знаєш?

Андрій здивовано глянув на неї.

— Я з мамою ходив до нього перед тим, як йти у гімназію... Не пам'ятаю, ти з нами тоді була?

— А раніше? Скажи, я могла бачити його десь раніше?

Андрій на секунду замислився.

— Ну, пам'ятаю, як ми з тобою були на весіллі, де був той пан. Тобі тоді виповнилося два роки, а мені наказали дивитися за тобою. Так, ніби я там іншої роботи не мав. На тому весіллі тобі щось у голову вистрелило, і ти, ні сіло ні впало, вибігла на дорогу, де їхала бричка. Ледь під коні не впала. Той пан, між іншим, і витягнув тебе мало не з-під копит коня. Добре, що він не знав, чиї ми діти... Тато б мене прибив за недогляд... Потім я до вечора сам мусив ховатися і тебе переховувати. Весь день мені спаскудила.

Зосереджено дивлячись на брата, Анна спробувала щось собі з того пригадати.

— Зачекай, але ж я не можу того пам'ятати. Я була маленька. Чому ж тоді зараз... — вона затнулася і, перехопивши здивований погляд Андрія, спробувала надати обличчю безтурботного виразу. — Та нічого. Я тільки хотіла запитати, звідки знаю того пана. Звичайна цікавість.

Обминувши Андрія, вона вийшла на ганок. Сама себе не зрозуміла і сама на себе розсердилася. Швидше б уже той пан пішов додому. Напевно, він нагадав їй щось із її минулого, а вона не хотіла ані тих спогадів, ані тих відчуттів.

Перевівши подих, Анна знов прислухалася до себе і знов нічого у собі не зрозуміла. Насилу дочекалася, коли той пан піде додому, але чомусь знов не відчула особливої радості. Цікаво, чому?

[9](#) Креденс — буфет для посуду.

[10](#) Сокаль — містечко за 85 км від Львова.

1846 рік

Розділ 4

Проминуло три роки, Анна не просто стала старшою, але й змінилася зовні. Лінії тіла м'яко заокруглилися, набули принагідних жіночних обрисів. Навіть губи та очі стали виразнішими, ніби враз набрали нових яскравіших барв, а в погляді з'явилася ще не до кінця усвідомлена нею самою тепла млість і неспокій. Уже носила у собі таємницю жіночності, проте ще не знала, що з нею робити. І коли дивилася на себе у дзеркало та бачила там молоду вродливу дівчину, не могла повірити в те, що ці акуратні округлі уста, виразні карі очі, густе довге волосся, тоненький стан і аж виклична жіночність обрисів тіла належать їй. Не знала, як до цього ставитися, а за якийсь час іще й почала помічати, що привертає увагу чоловіків. Спочатку її це здивувало. Завжди намагалася поводитися стримано, старанно демонструвала, що не бачить занадто уважних чоловічих поглядів, не підтримувала жодних загравань і сумлінно вдавала, ніби її це не цікавить. Чи ж не цікавить? Зараз і сама вже не знала.

Дедалі частіше відчувала в собі незрозумілі бажання, легкий сум та неспокій, якусь млість та невдоволення, а ще прагнення щось змінити або виправити. Що саме їй хочеться змінювати чи виправляти, сама до ладу не розуміла. Напевно, ліпше сховати все це у собі й чемно робити те, що кажуть. У неї нема багатого посагу, нема батьків із добрими зв'язками, навіть гарних перспектив на майбутнє нема. Є хіба бездоганна репутація та молодість. Сподіватися на щось виняткове в її становищі — наївно, а відчувати жаль чи протест через таке — нерозумно.

По-справжньому засмучувало хіба те, що тепер дедалі частіше почувалася тут зайвою. Андрій вступив на науку до Духовної семінарії у Львові. До Жовкви приїздив лише зрідка. Тітка з вуйком дедалі частіше сварилися, не розмовляли по декілька днів та спали у різних

кімнатах. Від такого життя тітка ще дужче змарніла. Потай від дітей плакала, іноді була перебільшено лагідною з усіма, а іноді навпаки — злостилася на всіх без винятку та вишукувала приводу для сварки. Дивлячись на таке поводження батьків, менші діти припишкли, старші почувалися незатишно і за кожної слушної нагоди намагалися чкурнути з хати. Анна мимоволі теж почала замислюватися над тим, чи не зловживає гостинністю родини тітки. Більшість її колежанок уже заручені, деякі повиходили заміж, хтось навіть очікує на народження дитини. Очевидно, їй незабаром теж доведеться подумати про шлюб. Можливо, навіть раніше, аніж вона б собі того хотіла. Тітка давно натякає на те, щоб уважніше придивилася до хлопця, який майже рік упадає коло неї. Але чи хочеться думати про нього? Ніби нічого проти Маркіяна не має, проте думати про заручини, а тим паче про одруження з ним, якось не хочеться. Чому не хочеться — і сама не розуміла. Хлопець походив із порядної та заможної родини, був добрим, розумним і кохав її. Поряд із ним могла поводитися так, як хотіла — він усе їй пробачав. Те, що він подобається їй, знала напевно, проте чи любила? Іноді здавалося, що любила, іноді — що ні. Були ситуації, коли відчувала — душу б віддала за те, щоб він почувався щасливим. У такі моменти не лякало навіть те, що його родина не надто прихильно ставиться до неї. Відчувала хіба легкий жаль тоді, коли ловила на собі сердитий погляд його мами або помічала мовчазне невдоволення батька.

Нічим на таке Анна не заслужила. По-справжньому вони її не знали. Власне, й не хотіли знати. Не задовольняла їх ані за зв'язками, ані за статком, ані за походженням. Зрештою, Анна теж не прагнула стати для них невісткою, а тому не намагалася завоювати прихильність. Насамперед мусила розібратися в собі, а тоді вже на щось наважуватися. Маркіян порядний, розумний, чесний, навіть гарний — зовні чимось подібний на Андрія, проте, як на її погляд, занадто молодий, а ще якийсь нестриманий, сумбурний, ніби сам до ладу не розуміє, до чого йому хочеться прикласти свій розум та силу. А ще воліла, щоб він аж так сильно не любив її. Коли ніхто того не бачив, Маркіян дедалі частіше дозволяв собі не зовсім пристойно торкатися її, намагався поцілувати, і Анні щодалі важче вдавалося тримати його на віддалі. Таке кохання лякало, не відчувала ані щему на серці, ані

запаморочення у голові. Тільки спокійне, рівне тепло і гостре бажання не переступати жодної із меж.

У сумнівах та ваганнях проминуло літо, тоді заступила осінь із холодними дощами та негодою, і Анна чимдалі частіше замість того, щоб кудись іти, сідала біля вікна і, опершись ліктями на підвіконня, дивилася на нескінчений нудний дощ за вікном. Почувалася до болю самотньою та нікому не потрібною. Дощові краплі, наздоганяючи одна одну, текли швидко, а вона не могла зрозуміти, чому не відчуває втіхи від того, як складається життя. Чого їй бракує? Чого прагне? Має майже все, що потрібно молодій панні: привабливу зовнішність, стале становище, гарну репутацію, а ще її люблять саме так, як мріє кожна дівчина. Незрозуміло лише, чому їй самій нема від того радості. Звідки ця постійна тривога та жаль? Що це таке? Передчуття чогось лихого чи невміння цінувати те, що маєш? Може, погодитися на заручини з Маркіяном? Його батьки так сильно люблять сина, що врешті примиряться навіть із такою небажаною невісткою, як вона. Принаймні, вийти заміж і мати дітей — це таки краще, аніж ось так нудити життям.

Якось вранці, в один із таких похмурих днів, Анна звично сіла біля вікна, проте сьогодні вигляд дощових крапель та завіса густого дощу за вікном чомусь не засмучували її, а якось по-особливому заворожували, так, ніби не хотіли відпускати від себе. Так дивишся на вогонь чи біжучу воду — непомітно потрапляєш під магічний вплив і вже не можеш позбутися дивного відчуття узалежнення від того споглядання.

Анна замислено глянула кудись у простір дощових крапель. Сьогодні чи не вперше за останній час не почувала звичного щему на серці. Навпаки — у теплому затишному помешканні їй було на диво комфортно. Майже так само добре, як колись у їхньому маленькому будиночку на вулиці Святої Анни у Львові. Як давно не була там і як сильно сумує за тими часами... Якби ще хоч раз повернутися туди... Цікаво, хто там зараз мешкає і чи щасливі люди, які там живуть? Може, влітку якась інша дівчинка бавиться поміж дерев у садку, а чиясь мама так само, як колись її, варить конфітюри та сушить на печі яблука та грушки. Ще й зараз іноді вчувається той солодкий запах і

мимоволі згадується та особлива атмосфера родинної ласки і спокою, яка оточувала її у дитинстві.

Анна сумно всміхнулася. Лише нерозумна людина прагне повернення до минулого, мудра — вибудовує собі щасливе майбутнє і намагається втримати його у своєму житті. Здається, сама вона ніяк не стане такою мудрою людиною.

Анна хотіла відійти від вікна, проте почула шум надворі й знов визирнула на вулицю. Хтось приїхав у сусідній будинок? Цей будинок уже декілька років стоїть пустою, і ніхто, окрім вуйка, якому доручено його доглядати, туди не заходить. Може, повернувся їхній сусід пан Вітольд?

Вона оперлася руками на підвіконник, притиснулася чолом до віконної шибки і спробувала роздивитися того, хто виходив із брички.

Ні, це не сусід. Це його небіж, пан Адам.

Відчувши, що їй стає якось незатишно, Анна мимоволі відхилилася від вікна. Попередня зустріч із цим чоловіком її налякала, і зараз у ній теж ворухнулася якась невиразна тривога. Така невиразна, як доторк крил нічного метелика або тепло від згаслого багаття. Ні, дурниці вона собі вигадує. Три роки тому була ще зовсім дитиною і бозна-що собі нафантазувала.

Намагаючись не втратити того чоловіка з поля зору, Анна знов підійшла ближче, а тоді, сама не розуміючи навіщо, відсмикнула фіранку і навстіж розчинила вікно. Надто поспішаючи, необережно зачепила віконну раму і та гримнула об стіну так, що аж затремтіла шибка.

Почувши різкий звук, Адам зупинився. Невже так швидко його побачили сусіди? Зрештою, провінційна манера всім цікавитися давно перестала дивувати. Принаймні, у безпосередності їм тут не відмовиш.

Він підвів голову і привітався з дівчинкою, яка дивилася на нього широко розплющеними очима. Навіть приблизно не знав, хто вона така. Очевидно, якась далека родичка сусідів. Хто там у їхній родині народився після смерті Дари, не мав жодного уявлення.

Налякавшись, Анна почервоніла і ледве спромоглася відповісти на привітання, тоді відразу щільно причинила вікно і затягнула фіранку від краю до краю. Що це таке? Нічого ж не сталося. Просто знов пригадалася та давня трагічна історія з чужого життя. А ще раптом

BOOK2GO
ЕЛЕКТРОННІ КНИГИ

КУПИТИ